

İlköğretim Öğrencilerinin Akademik Başarılarının ve Çevre Kulübü Çalışmalarının Çevreye Yönelik Tutumlarına Olan Etkisi (İzmir Örneği)*

Emine TEYFUR**

Öz

Bu araştırmada ilköğretim okullarında formal ve informal ortamdan edinilen çevre bilgisinin, öğrencilerin çevreye yönelik tutum geliştirmesine olan etkisi değerlendirilmeye çalışılmıştır. Araştırma yöntemi betimseldir ayrıca nicel ve nitel araştırma yöntemlerinin bir arada değerlendirildiği karma model kullanılmıştır. Araştırmada İzmir Bornova ilçesine bağlı toplam 4 ilköğretim okulunda okuyan 300 öğrenciye İlköğretim Öğrencilerine Yönelik Çevre Tutum Ölçeği uygulanmıştır. Araştırma sonuçlarında 4-7. sınıflar arasında 4'lerin lehine anlamlı farklılıklar ortaya çıkarken kız ve erkek öğrenciler arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır ($p > .05$). İlköğretim öğrencilerinin çevre kulübü değişkenine göre aldıkları tutum puanları ortalamasında da anlamlı bir farklılık görülmemiştir ($p > .05$). İlköğretim öğrencilerinin akademik başarıları ile çevreye yönelik tutumları arasında başarılı öğrenciler lehine anlamlı düzeyde bir farklılık olduğu tespit edilmiştir ($p < .05$). Nicel ve nitel araştırma sonuçlarına göre okullarda çevre ile ilgili etkinliklerin artırılması gerektiği konusuna değinilmiştir.

Anahtar Sözcükler: İlköğretim öğrencileri, çevre eğitimi, akademik başarı, tutum.

* Bu makale, yazar tarafından hazırlanan ve 18.Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayında sunulan "İlköğretim Okullarında 4-8.Sınıf Öğrencilerinin Akademik Başarılarının ve Çevre Kulübü Çalışmalarının Tutumlarına Olan Etkisinin Değerlendirilmesi (İzmir Örneği)" başlıklı bildiri temel alınarak yeniden yapılandırılmıştır.

** Dr. Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Sosyal Alanlar Eğitimi Coğrafya Öğretmenliği Anabilim Dalı

The Effect of Academic Achievement and Environment Club Studies on Primary School Students Towards the Environment Attitudes (Pattern of İzmir)

Abstract

In this study, in primary schools, the impact of environmental information obtained from formal and informal environment to get students develop attitudes towards the environment has been tried to evaluate. Researching method is descriptive; moreover, the mixed model where the quantitative and qualitative research methods have been evaluated together has been used. In the research, "the environmental attitudes scale for the elementary education students" was applied to 300 students who were studying in totally 4 primary schools in İzmir Bornova district. In the research results, while there are significant differences between students of the grades 4 and 7 in grade 4's favour, there have not been seen significant differences between different sexes ($p > .05$). There are not significant differences between the averages of the attitude points that elementary school students have got according to the environment club variable, either ($p > .05$). There have been found differences in a significant level between academic achievements and attitudes towards the environment of primary/elementary students in successful students favour ($p < .05$). According to the results of the quantitative and qualitative research, it has been mentioned that environmental activities have to be increased in schools.

Key Words: Primary school student, environmental education, academic achievements attitude.

GİRİŞ

Çevre eğitimi alanı, kimi zaman büyüyen, güçlü bir ağaca benzetilmekte, ağacın dalları bu alandaki çeşitlilik ve farklılığı temsil etmektedir. Farklı tanımlar, çeşitli programlar, materyal bolluğu ve alandaki hızlı büyüme düşünüldüğünde çevre eğitimi alanının ağaca benzetilmesi uygun gözükmemektedir. Ancak bu alanın temelinde ne yatmaktadır? Çevre eğitiminin kökünde ne vardır? Tıpkı bir ağacın kökleri gibi çevre eğitiminin kökleri de geniş bir alana yayılmıştır ve çeşitlidir. Bu kökler, şu anda çevre korunumu alanına destek verirken alanın gelecekte daha da gelişmesi için kaynak sağlamaktadır.

Sürdürülebilir kalkınmanın temini için, ekonomik ve sosyal politikalar yanında, çevreyle ilgili stratejinin geliştirilmesi, çevreye ilişkin öncelikler hiyerarşisinin belirlenmesi ve yatırım kararlarının alınmasında etkin çevre politikalarının oluşturulması amacıyla, "Ulusal Çevre Eylem Planı"nın hazırlanması gündeme gelmiştir. Türkiye de DPT tarafından 1995 yılında bu plan oluşturulmaya başlanmıştır. Uluslararası düzeyde, çevrenin korunmasına kapsamlı olarak yaklaşan ilk kuruluş Birleşmiş Milletler (BM) dir. BM, "İnsan Çevresi" adlı ilk toplantıyı 1972 yılında Stockholm'de yapmış bu konferansın sonunda yayınlanan deklarasyonda giderek büyüyen çevre sorunları, hem bölgesel, hem de uluslararası yayıldığı için, milletler arasında yaygın bir işbirliği ve uluslararası kuruluşların da ortak amaçla hareket etmeleri gereği konusunda kararlar alınmıştır (Doğan 1997). Çevre eğitiminin kökleri, eğitimin çevre ile bir bağlantısı olması gerektiğini savunan Jean-Jacques Rousseau (1712-1778) gibi filozoflara ya da öğrencileri "kitapları değil doğayı çalışmaya" teşvik eden Louis Agassiz (1807-1873) gibi eğitimcilere dayanmaktadır. 1900'lerdeki doğa çalışmaları hareketi ya da 1930'lardaki "Kurak ve Çorak Bölge" döneminin çevre koruma eğitimi programlarında çevre eğitime yer verilmiştir. Bu dönemlerde Amerika'nın ortasındaki "Kurak ve Çorak Bölge", devlet ve federal doğal kaynakları koruma kuruluşlarının yanı sıra sivil toplum kuruluşları tarafından da desteklenen çevre koruma eğitimi hareketinin doğmasına yol açmıştır (E.E link, 2009). 1977'de Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu, Birleşmiş Milletler Çevre Programı ile beraber Tiflis, Gürcistan'da Hükümetler arası Çevre Eğitimi Konferansı'nı düzenler bu konferansta çevre eğitiminin amaçları, hedefleri ve yönlendirici ilkeleri belirlenmiş ve bu konferansın çıktıları, günümüzde birçok çevre eğitimcisi tarafından hala kullanılmaktadır (Mc. Crea 2006).

Amaç

Günümüzde çevre eğitimi yaşam boyu öğrenmenin bir parçası olarak kabul edilmiştir. Son yıllarda UNESCO uluslararası çevre eğitimi konusunda özellikle ilköğretim ve ortaöğretim programlarında yer verilmesi üzerinde durmaktadır (unesco.org). Çevre eğitimi sadece dünya ekosistemini korumak adına verilmemeli aynı zamanda çevreci düşünme biçimini ve çevresel etik anlayışı da kazandırılmalıdır. Öğrencilere çevre eğitimi sırasında çeşitli fırsatlar sağlanmalı yerinde gözlem yapabilme gözlem sonuçlarını tartışabilmelidirler (Oulton ve Scott 1998). Çevre eğitiminin en önemli basamağı ilköğretim dönemidir. Bu dönemde çevre ile ilgili tutumların temel özellikleri belirginleşir. Oluşturulan etkili öğretim ortamları çevreye karşı tutumların davranışlara dönüşmesine katkı yapar. Kitle iletişim araçlarının her yaş grubu tarafından sıklıkla kullanıldığı günümüzde, bu araçlar yolu ile çevreye yönelik çok geniş kapsamlı koruma modellerine büyük oranda ihtiyaç duyulmaktadır. Bu araştırmada ilköğretim okullarında formal ve informal ortamdan edinilen çevre bilgisinin, öğrencilerin çevreye yönelik tutum geliştirmesine olan etkisi değerlendirilmeye çalışılmıştır.

İlgili Literatür

Çevre eğitimi konusunda yapılan birçok araştırma mevcuttur. Tosunoğlu (1988) tarafından yapılan bir araştırmada A.B.D. ve Türkiye’de İlköğretim 8. sınıf öğrencileri çevre duyarlılıkları bakımından karşılaştırılmış ve elde edilen bulgular durumun Türk öğrenciler aleyhinde olduğunu göstermiştir. Şama (2003) tarafından yapılan çalışmada Öğretmen Adaylarının Çevreye Yönelik Tutumları hakkında bilgi edinilmeye çalışılmıştır. Yapılan araştırmada öğretmen adaylarının çevreye yönelik tutumlarını belirlemek için bir ölçek geliştirilmiştir.

Kostova ve Atasoy (2008) yaptıkları Çevre Eğitiminde Başarılı Öğrenme Yöntemleri konulu çalışmada 6-11 sınıflarda çevre ile ilgili farklı öğrenme yaklaşımları uygulamalarının sonuçlarını karşılaştırmışlardır. Bu çalışma ile araştırmacılar Bulgaristanda bulunan çeşitli okullarda 10 ayrı öğrenme yöntemlerinin uygulanmasına dayalı olarak başarı testlerini kullanmışlardır. Araştırma çevre eğitimine farklı bir bakış açısı getirmiştir. Yapılan araştırmalar çevre kirliliği konusunda kadınların erkeklere göre daha fazla duyarlı oldukları tespit edilmiştir (Fliegenschnee & Schelakovsky, 1998; Lehmann, 1999’dan aktaran Agyeman.ve Kollmuss ,2002). Burgess ve diğ. yaptıkları çalışmada çevre eğitimi ve çevre koruma koruma modellerinden en eskisinin temel mantığı çevre konusunda eğitim almış bireylerin otomatik olarak çevreye yönelik olumlu tutum besledikleridir. Fakat 1970 yılından itibaren çevreye yönelik koruma davranışının gerçekleşmesinin sadece okulda formal eğitim ile

alınmayacağı konusunda bir çok araştırmacı hemfikir olmuştur (Kollmuss & Agyeman 2002). Christine ve arkadaşları çevre sorunlarına yönelik sorumluluk duygusunun gelişmesine paralel olarak çevresel etik anlayışının da gelişmesi gereğinden söz ederler. Çevre eğitimi için önerilerde bulunan birçok araştırmacı, özellikle çevreye yönelik sorumlu davranışların geliştirilmesi için doğal çevre ile etkileşimlerin mutlaka gerçekleşmesinin önemi üzerinde durmaktadır (Christine ve diğ ,1997). Hızlı kentleşmenin getirdiği hayat tarzı çocukların doğal çevreden izole bir hayat yaşamasına sebep olduğu için onlarda çevreye yönelik olumlu ya da olumsuz tutum oluşmasını engellemektedir (White&Stoeklin, 1998). İnsanoğlu modern hayatın kendisine mutluluk getireceğini umarak bu alandaki çalışmalarını hızlandırırken, giderek doğal hayattan uzaklaşmıştır. Doğanın içinde varolan insanın bugün gelecek nesillere yani çocuklarına aktaracak doğayı koruma anlayışı artık ortadan kalkmaktadır. White için bu durum insanlığın dünya yüzünden silinmesine neden olacak yerleşik bir düşünme anlayışıdır.

2006 yılında OECD tarafından 15 yaş grubu öğrencilerin çevreye yönelik tutumları ve çevre bilgisi performansları ölçülmüştür. Yapılan bu araştırmaya göre OECD ülkeleri içinde 15 yaş grubu öğrencilerin %3'lük bir bölümünün hava kirliliği kavramalarını bilmedikleri ortaya çıkmıştır. Bu ülkelerde ki öğrencilerin % 10-11'lik bir kısmı ise enerji darlığı ve nükleer atıklar konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıkları tespit edilmiştir. Anket sonuçlarına göre sadece %21'lik bir öğrenci grubu gelecek 20 yıl içinde çevre ile ilgili sorunların çözülebileceğine inanmaktadır (OECD 2008). Bu ön bilgiden yola çıkarak yaptığımız araştırmada, İlköğretim okullarında öğrencilerin hem çeşitli dersler kapsamında işlenen çevre ile ilgili konuların hem de okul dışında çevre ile ilgili etkilendikleri bilgi edinme kaynaklarının tutumlarına olan etkilerini incelenmiştir.

Ham ve Sewing (1988) çevre eğitimi için deneyimli öğretmenlerin bile, varolan engellerden dolayı, işin sonunu getiremeyeceklerini belirtmektedirler. Çevre eğitimi için öğretmenin tutumu ve çevresel ortamın önemli bir rol oynadığını dile getirirken Shuman ve Ham (1997) etkili çevre eğitimi için öğretmen yeterliliklerini tamamlayan çevresel faktörleri (öğretim koşulları) ve öğretmen davranışlarının (öğretim uygulamaları) açıkça taslağını belirginleştirmişlerdir. Öğretmenlerin, çeşitli ve gelişen çevresel konularla beraber ekolojik bilgilerinden eleştirel olarak yararlanmalarına olanak sağlayan güçlü bir kavrama temeline sahip olmaları gerekir bu durum ekolojik bilgi basamağı olarak nitelendirilir. Öğretmenin, sosyal ve politik çalışmaların önemini ve doğasını, çeşitli ve gelişen karmaşık çevresel konuların oynadığı rolleri anlamlandırması üzerinde durulması gereken bir diğer konudur, bu aşama araştırmacılara göre çevre eğitiminin sosyopolitik bilgi basamağıdır.

Öğretmen, çevre eğitiminin amaçlarını içselleştirmeli, yapıcı ve diğer öğrenim teorilerinde, planlama, yürütmede ve öğrenim aşamalarının değerlendirilmesinde yol gösterici olmalıdır. Öğretmen, dikkatli aktif dinleme yeteneğine; kişisel sorular oluşturması için öğrencileri yönlendiren ve öğrenci kavramasını besleyen geniş bir soru stratejileri repertuarına sahip olmalıdır ki bu basamak dinleme ve sorgulama becerisi adı altında ele alınmıştır.

Şubat 2005 tarihli 25699 sayılı resmi gazetede Milli Eğitim Bakanlığının İlköğretim ve Ortaöğretim kurumlarının sosyal etkinlikler yönetmenliğinin 1. maddesinde öğrenci kulüplerinin amaçları yeniden belirlenmiştir. Yönetmeliğe göre resmî, özel ilköğretim ve orta öğretimde ders programlarının yanında öğrencide kendine güven ve sorumluluk duygusu geliştirmeye, yeni ilgi alanları ve beceriler oluşturmaya yönelik bilimsel, sosyal, kültürel, sanatsal ve sportif alanlarda öğrenci kulübü ile toplum hizmeti çalışmalarıyla ilgili iş ve işlemleri düzenlemek bu çalışmaların amacını oluşturmaktadır (meb.gov.tr). Aynı yönetmeliğin 4.maddesinin f bendine göre öğrenci kulübü, öğrencilerin öğrenimleri boyunca bilimsel, sosyal, kültürel, sanatsal ve sportif alanlarda okul içi ve okul dışı etkinliklerde bulunmalarını sağlamak amacıyla oluşturulan grup olarak tanımlanmıştır. Ayrıca çevreyi koruma bilinciyle hareket edebilme yeteneğinin kazandırılması gerekir. Dünyadaki birçok çocuk hızlı kentleşme sonucu kirlenen çevrelerde oyun oynayabilecekleri çok az bir alan bulabilmektedirler. Oyun çocuklar için sadece boş zamanlarını geçirebilecekleri bir aktivite değil bunun yanında farklı oyun etkinliklerinin öğrenmeye oldukça fazla katkısı vardır (Malone &Tranter 2003). Çevre ile ilgili konuların öğretilmesinde eğitim programlarının uygulama etkinliklerinde oyunla öğretime yer verilmelidir. Ayrıca okullar ve kitle iletişim araçları bireylerin çevreye yönelik olumlu tutum geliştirmesinde önemli bir sorumluluk taşımaktadır.

Çevre eğitiminin başarılı olabilmesi için May (2000) aşağıda belirtilen düzeyde yeterliklerin yerine getirilmesi rapor edilmektedir.

1) İdari Destek: Çevresel eğitim tecrübelerini geliştirmek için, idare öğretmenlerle iş birliği içinde çalışmalıdır.

2) Öğretmenin Yeterli Zaman Planlaması : Öğretmenlerin, kaynaklara ulaşmak ve değerlendirmek için tek başlarına yada diğer öğretmenlerle beraber, çekici ve kültürel yönden duyarlı çevre ile ilgili konuları planlamak için yeterli zaman ayırması gerekmektedir.

3) Toplum Desteği: Medya, iş dünyası, acentalar ve organizasyonlar; öğretmenler için finansal, organizasyonel ve eğitimsel destek sağlamalıdır

4) Yerel Çevresel (biyofizik) kaynaklar: Öğretmen ve öğrenciler, istediklerinde, çeşitli, nitelikli çevreye ve yeterli finansal, teknolojik ve diğer materyal kaynaklarına ulaşabilmelidirler.

5) Yerel Olmayan Kaynaklar: Toplumun ötesindeki kaynaklar, eğitimsel fırsatları genişletmek amacıyla başlıca girişimler için, farklı perspektifler kazandırır ve öğrencilere dünya çevresindeki ekosistemler, kültürler ve insanlar ile iletişim kurmada yardım etmelidir.

6) Esnek Müfredat: Öğretmenler, disiplinler arası stratejileri ve kültürel olarak uyarlanabilen özel yöntem/bilimleri içeren alternatif eğitsel yaklaşımları kullanma fırsatını bulmalıdırlar.

7) Esnek Programlar: Öğretmen, dağınık alanlardaki tecrübelerle meşgul olma, iş birliğiyle öğretme, üniteleri bütünleştirme ve birleştirme gibi esnekliklere sahip olmalıdır.

8) İş Birlikçi Öğrenim Çevresi: Öğrenciler, grup amaçlarını desteklerler onaylarlar ve karşılıklı ilgi ve saygıyla nitelendirilen güvenli öğrenim çevresine ilgi duyarlarsa kendilerinde kalıcı tutumlar gelişir.

9) Ortak Öğretim: Takım öğretimi ya da diğer öğretim stillerinde farklılık ve tamamlayıcılık sağlanmalıdır.

Pragmatistler için, öğrenme her zaman aktiftir. Bu Dewey'in meşhur "yapma ile öğrenme" ilkesinde açıkça gözlenir. Dewey'in dikkate aldığı gibi, tecrübe, ve böylece öğrenme ve bilme bir yapma işidir. Bir organizma olarak insan pasif bir şekilde kaldığı sürece; çevresine göre hareket eder ve kendi davranışının sonuçlarına katlanır. Bu yapma ve katlanma arasındaki bağlantı tecrübeyi oluşturur. Bir Deweyan bakış açısından, insan ve çevresi arasındaki iletişim, düşünmeyi ve bilmeyi de içeren bütün öğrenme ve hareket çeşitlerini kapsayan büyük bir etkileşime sebep olur (Kivien& Ristela ,2003). Öğrenmeyi harekete geçiren işlev ise tutumlardır. Allport, tutumun üç özelliği olduğu sonucuna varmıştır: 1) Uygun olan ya da olmayan tepkiler için hazır olma, 2) Yaşantı yoluyla örgütlenme 3) Tutumla ilgili nesne ya da durumların varlığında aktive edilme (Anderson, 1988). Allport'un tutum tanımı ise; "Bireyin ilgili durum ya da nesnelere ilişkin tepkisi üzerinde dinamik ya da yönlendirici bir etki yapan, yaşantı içinde biçimlenmiş bir zihinsel ya da sinirsel hazırlık durumu" biçimindedir (Allport, 1935). Thurstone (1931) ise tutumu, aslında çokboyutlu olduğunu savunmasına rağmen, ölçekleme amaçlarına uygun olarak, "Bir psikolojik nesneye ilişkin olumlu ya da olumsuz duyguların derecesi" biçiminde tekboyutlu (duyuşsal) tanımlamıştır. Duyguların duyuş, düşüncelerin biliş olduğunu ilk vurgulayan ise Smith (1947)' dir. Ona göre; tutumların bir doğrultusu/ya da yönü (direction), yoğunluğu ve örgütlü olma

özelliği vardır; "zaman perspektifi" ve "bilişsel bağlam" bilişsel parçalarını, "politik yönelim" de tutumun davranışsal parçasını oluşturur. Bu durumda çevre eğitiminde özellikle tutumların değişmesi gereğinden söz etmemiz gerekir.

Problem Durumu

İlköğretim okullarında ders programları çerçevesinde ve informal ortamda öğrenilen çevre bilgisinin, öğrencilerin çevreye yönelik tutumlarına etkisi nasıldır?

Araştırmanın Alt Problemleri

1- İlköğretim öğrencilerinin çevreye yönelik tutumları okudukları sınıflara göre farklılık göstermekte midir?

3- Cinsiyete göre İlköğretim öğrencilerinin çevreye yönelik tutumları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

4- Çevre kulübünde bulunan öğrencileri ile diğer kulüplerdeki öğrencilerin çevreye yönelik tutumları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır ?

5- İlköğretim öğrencilerinin akademik başarıları ile çevreye yönelik tutumları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

YÖNTEM

Araştırma yöntemi betimseldir. Ayrıca nicel ve nitel araştırma yöntemlerinin bir arada değerlendirildiği karma model kullanılmıştır. Nitel ve nicel olarak her iki araştırma yönteminin kullanıldığı çalışma sonucunda daha çok veri çeşitlenmesi elde edilmiştir. Çeşitleme (triangulation) farklı veri toplama ve analiz yöntemleri kullanarak araştırma sonuçlarının inandırıcılığını arttırmaya yönelik çabaların bütünüdür (Yıldırım ve Şimşek,2006:94). Araştırmanın nicel analizi SPSS 16 for Windows paket programı ile yapılmıştır. Nitel araştırma yönteminde ise öğrenciler çevre ile ilgili bir kompozisyon yazılması istenmiş, daha sonra doküman incelemesi yapılmıştır.

Araştırmanın evrenini İzmir ilköğretim okullarında okuyan 11-15 yaş grubundaki 4-8.sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Örneklem ise Bornova ilçesindeki 4 ilköğretim okulunda okuyan 10-15 yaş grubundaki 4,5,6,7,8.sınıf öğrencileridir. Bu okullarda ölçek uygulaması için gerekli etik kurul belgesi ve Milli Eğitim Müdürlüğünden onay alınmıştır. Ayrıca ölçeğin kullanılması için araştırmacılardan gerekli izinler alınmıştır.

Yapılan araştırmada Gökçe ve arkadaşlarının 2007 yılında geliştirdikleri 34 maddelik İlköğretim Öğrencilerine Yönelik Çevre Tutum Ölçeği kullanılmıştır. Ölçek Mayıs-Haziran 2005'de, ilköğretim 8. sınıfta okuyan 225 öğrenciye

uygulanmıştır. Bu amaçla Cronbach alpha katsayısı hesaplanmış ve .87 olarak bulunmuştur. Bu değer güvenilirlik için yeterli görülmüştür. Ölçeğin kullanımına ilişkin gerekli izin araştırmacılardan, önce telefon görüşmesi ile daha sonra mail aracılığı ile alınmıştır. Araştırmada İzmir Bornova'da 4 ilköğretim okulunda toplam 300 öğrenciye "İlköğretim Öğrencilerinin Çevreye Yönelik Tutum Ölçeği" uygulanmıştır.

Tablo 1. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Kişisel Bilgileri

Kişisel Bilgiler	Sayı (f)	Yüzde (%)
Cinsiyet		
Kız	142	47,3
Erkek	158	52,7
Okudukları Sınıf Düzeyi		
4	64	21,3
5	76	25,3
6	61	20,3
7	46	15,3
8	53	17,7
Karne Notu		
2	22	7,3
3	70	23,3
4	63	21,0
5	145	48,3
Kayıtlı Oldukları Kulüp		
Çevre kulübü	100	33,3
Diğer	200	66,7
Toplam	300	100

Araştırmaya katılan öğrencilerin % 47,3'ü kız, %52,7'si erkektir. Kayıtlı oldukları kulüplere göre ise %33.3 oranında çevre kulübüne %66.7'si ise diğer kulüplerde bulunmaktadır.

BULGULAR VE YORUM

Araştırmada yapılan istatistik değerlendirmesi sonucu ilköğretim dönemindeki öğrencilerinin çevreye yönelik tutumları nicel ve nitel analiz sonuçları ile birlikte belirlenmeye çalışılmıştır.

Tablo- 2 İlköğretim Öğrencilerinin Okudukları Sınıflara Göre Çevreye Yönelik Tutum Puan Ortalamalarına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

	Serbestlik Derecesi	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	F Değeri	(P)
Gruplararası	4	1879,247	469,812		
Gruplarıçi	295	19181,420	65,022	7,225	,000
Toplam	299	21060,667			

Tablo 2’de görüldüğü gibi gruplar arasındaki farklardan ortaya çıkan varyans analizinden hesaplanan F değeri anlamlı bulunmuştur ($F=7,225$, $p<.05$). Bu farkların hangi sınıf düzeyinden kaynaklandığını öğrenmek için veriler Post-Hoc testinde tekrar yorumlanmıştır. Bu durumda öğrencilerin çevreye yönelik tutumlarında 4.sınıflar ile 7.sınıflar arasında 4.sınıflar lehine önem denetimi bakımından 0,001 düzeyinde anlamlı sonuçlar ortaya çıkmıştır. Bunun yanında 5. sınıflar ile 7.sınıflar arasında 5. sınıflar lehine önem denetimi bakımından 0,001 düzeyinde anlamlı farklılıklar ortaya çıkmıştır. Her iki grup için sonuçlar örtüşmektedir. Bu sonuçlara göre öğrenci yaşları bakımından, daha küçük yaş gruplarının çevreye yönelik olumlu tutum beslediklerini söyleyebiliriz. Bu durumda küçük yaş gruplarının olumlu tutumlarının daha sonraki yıllarda olumsuz tutum haline dönüşmesinin başlıca nedenlerini onları etkileyen değişkenlerde aramak gerekir.

Tablo 3. İlköğretim Öğrencilerinin Sınıf Düzeyine Göre İlköğretim Öğrencileri Çevre Tutum Ölçeğinden (İÇTÖ) Elde Ettikleri Puanların Dağılımı

Sınıf	(N)	X	Ss
4	64	85,3125	6,83566
5	76	85,0000	5,10163
6	61	80,4098	10,22803
7	46	79,1522	8,66402
8	53	81,0189	9,43702
Toplam	300	82,5333	8,39268

Tablo 3’den anlaşıldığı gibi 4.sınıflarda okuyan öğrenciler ile 8.sınıfta okuyan öğrenciler arasında toplam alınan tutum puanları arasında farklılıklar söz

konusudur. 4.sınıflar ve 5.sınıflarda alınan ortalama tutum puanları 6. sınıf 7.sınıf ve 8.sınıf ortalamalarından daha yüksektir.

Tablo 4. İlköğretim Öğrencilerinin Akademik Başarılarına Göre Çevreye Yönelik Tutum Puan Ortalamalarına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

	Serbestlik Derecesi	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	F Değeri	Anlamlılık Düzeyi (P)
Gruplarası	3	1109,644	369,881		
Gruplarıçi	296	19951,023	67,402	5,488	,001
Toplam	299	21060,667			

Tablo 4'te ilköğretim öğrencilerinin akademik başarıları ile çevreye yönelik tutumları arasında anlamlı düzeyde bir farklılık olduğu tespit edilmiştir ($p < .05$). Bu fark için tablo 5 incelendiğinde akademik başarıları çok iyi olan (5) öğrencilerin tutum puanlarının aritmetik ortalaması yüksek, akademik başarıları düşük olan öğrencilerde tutum puanlarının aritmetik ortalaması düşük olduğu görülmektedir. Ayrıca bu durum Gökçe ve diğerlerinin 2006 yılında yaptıkları uygulama sonuçları ile aynı özellikler göstermektedir. Bu sonuç akademik başarı ile tutum arasında doğru bir orantı olduğunun göstergesidir. Yapılan araştırma çevre eğitimi ve çevre koruma modellerinden çevre konusunda iyi eğitim almış bireylerin otomatik olarak çevreye yönelik olumlu tutum besledikleri görüşünü desteklemektedir.

Tablo 5. İlköğretim Öğrencilerinin Akademik Başarı Düzeyine Göre Çevre Tutum Ölçeğinden (İÇTÖ) Elde Ettikleri Puanların Dağılımı

Akademik Başarı	N	$\bar{x}$	Ss
2 (Düşük)	22	80,7273	10,89859
3 (Orta)	70	79,7857	10,08786
4 (İyi)	63	81,9841	7,00113
5 (Çok iyi)	145	84,3724	7,16661
Toplam	300	82,5333	8,39268

Akademik başarıları yüksek olan öğrenciler tutum ölçeğinden aritmetik ortalama olarak toplam 82,5333 puan almışlardır. Buna karşılık akademik başarıları düşük ve ders başarı ortalaması 2 olan öğrencilerin, tutum ölçeğinden aldıkları aritmetik ortalama 80,7273 puandır (Tablo 5).

Tablo 6. İlköğretim Öğrencilerinin Kayıtlı Olduğu Kulüp Düzeyine Göre Çevre Tutum Ölçeğinden (İÇTÖ) Elde Ettikleri Puanların Dağılımı

Kulüp	N	X	Ss	P
Çevre Kulübü	100	83,0300	8,98422	,755
Diğer	200	82,2850	8,09267	

Tablo 6'ya göre İlköğretim öğrencilerinin çevre kulübü değişkenine göre aldıkları tutum puanları ortalamasında anlamlı bir farklılık yoktur ($p > .05$). Bu durum belirtilen okullardaki çevre kulübü çalışmalarının yeterli ölçüde gerçekleşmediğinin belirtisidir. Her iki değişkenin aritmetik ortalaması birbirine çok yakın çıktığı için araştırma yapılan okullardaki çevre kulübü çalışmalarının öğrencilerin çevreye yönelik tutumlarına diğer kulüplere göre farklı bir etkide bulunmadığı sonucunu ortaya koymaktadır.

Tablo 7 İlköğretim Öğrencilerinin Cinsiyete Göre Çevre Tutum Ölçeğinden (İÇTÖ) Elde Ettikleri Puanların Dağılımı

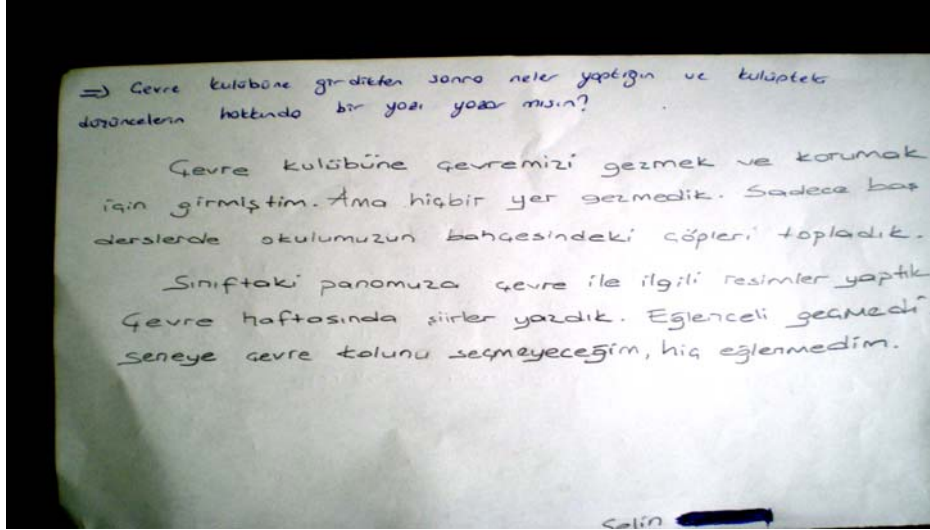
Gruplar	Öğrenci Sayısı (N)	Aritmetik Ortalama $\bar{x}$	Standart Sapma Ss	Serbestlik Derecesi (SD)	t Değeri	Anlamlılık Düzeyi (P)
Kız	142	82,7817	8,07247	298	,485	,242
Erkek	158	82,3101	8,68992			

Cinsiyete göre öğrencilerin çevre tutum ölçeğinden elde ettikleri puanlar arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($p > .05$).

Nitel Analiz Sonuçları

Çalışmanın nitel araştırma boyutunda öğrencilerden kayıtlı buldukları çevre kulübü ve çevre kirliliği hakkında görüşlerini yazmaları istenmiştir. Bu kompozisyonlardan 4.sınıf , 5.sınıf ve 7. sınıf öğrencilerinin görüşlerinin göstergesi olan örnekler aşağıda verilmiştir. Öğrencilerin yazdıkları çevre kirliliği ile ilgili kompozisyonlardan kendi yaş gelişimlerine uygun fikirleri yansıttıkları açıkça görülmektedir. 4. ve 5. sınıf öğrencileri öncelikle yakın çevrede gerçekleştirdikleri faaliyetlerin içinde olmaktan mutlu olduklarını ya da bu tür çalışmalar gerçekleşmediği için üzüldüklerini ifade etmişlerdir. Bu dönem çocukları için özellikle yakın çevrede, örneğin okul bahçesinde yapılan çevre ile ilgili çalışmaların çevreye yönelik olumlu tutum geliştirmelerine katkı getireceğini söyleyebiliriz. Özellikle öğrenciler çevre kulübünde daha çok okul dışı faaliyetlerin gerçekleşeceğini düşünerek bu kulübü seçmektedirler. Çevre eğitimi konusundaki çalışmaların çoğu, yaz kamplarının öğrencilerde çevreye yönelik olumlu tutum gelişmesine önemli katkılar getirdiğini vurgulamışlardır (Christy, 1983; Shepard ve Speelman, 1986).

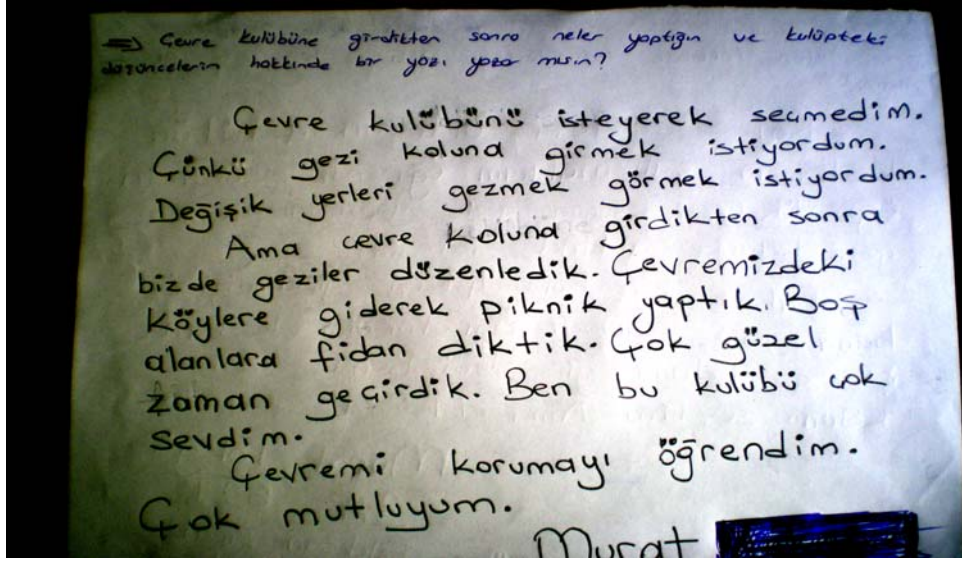
Şekil 1 .5.Sınıf Kız Öğrencinin Çevre Kulübü Çalışmaları Hakkındaki Düşünceleri

Öğrenci kayıtlı olduğu çevre kulübünün çalışmalarından memnun kalmadığını belirtmektedir. Burada 5.sınıf öğrencisinin görüşlerine göre çevre kulübü çalışmalarının içinde yapılan etkinlikler yeterli görülmemektedir. Özellikle

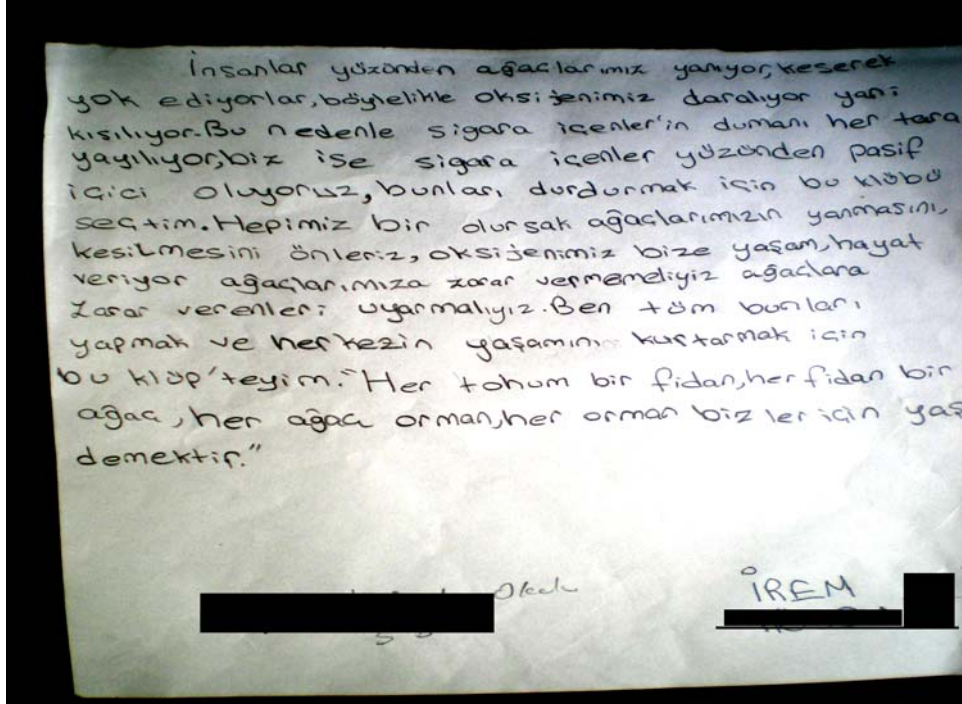
öğrenci hiç eğlenmediğini dile getirmiş, kulüp çalışmalarının eğlenceli geçmediği ve gezilerin olmadığı durumlarına yapılan vurgudan anlaşıldığı gibi öğrenci, okul dışında da etkinliklerin devam etmesi yönündeki beklentisini açıkça ifade etmektedir (Şekil 1)

Şekil 2. 4.Sınıf Erkek Öğrencinin Çevre Kulübü Hakkındaki Düşünceleri

Çevre kulübü hakkında düşüncelerini ifade eden diğer 4.sınıf öğrencisi ise kulüp çalışmalarında yaptığı gezilerden çok memnun olduğunu belirtmektedir (Şekil 2). Özellikle yapılan aktivitelerde görev yaptığı için çok mutlu olduğunu dile getirmektedir. Yukarıda okul dışına çıkan öğrencilerin tipik duygularına örnek verebileceğimiz bir tablodan söz edebiliriz. Ancak çevre kulübünün düzenlediği gezilerin piknik yapmanın çok daha ötesinde olması gerekir. Okullarda arzu edilen çevre eğitiminin etkin bir şekilde verilebilmesi için her şeyden önce bu okullarda çalışan öğretmenlerin çevre bilincine sahip olması gerekir. Bundan dolayı bu okullarda çalışan diğer personelin de hizmet içi eğitimle veya seminerlerle çevre bilinçlerinin geliştirilmesi gerekmektedir (Erten,2004) . Çevreye yönelik öğrencilerin olumlu tutum geliştirmesi için öncelikle öğretmenlerin tutumlarının olumlu yönde güçlendirilmesi gerekmektedir. Ayrıca öğrencilerde çevreye yönelik olumlu tutum geliştirmede gezi etkinliklerinin önemi oldukça fazladır.

Şekil 3. 4. Sınıf Öğrencisinin Çevre Kirliliği İle İlgili Görüşleri

Yukarıda (Şekil 3) 4. sınıftaki kız öğrencinin çevre ile ilgili görüşleri dönemin somut düşüncelerine örnektir. Çevre sorunları ile ilgili olarak başta ağaçların kesilmesini örnek vermektedir. Sigara içme alışkanlığını çevre sorunu olarak gören öğrenci için bu yaş grubunun yakın çevreden etkilendiği görüşünü açıkça yansıtmaktadır. Bu öğrencinin çevre sorunlarına ilişkin çözümler hakkında çok daha heyecanlı olduğu kendini bir kurtarıcı olarak görmesinden anlaşılmaktadır. Bu durum çevreye yönelik tutumlar üzerinde etki eden önemli bir faktördür. Yaşanılan çevre, sosyo ekonomik özellikler anne ve babanın tutumları çocuklardaki çevreye yönelik tutumun şekillenmesinde etki eden en büyük faktörlerdir (Rickinson 2001).

Nicel araştırma sonuçlarında 4-5. sınıf öğrencilerinin çevre tutum puanları üst sınıflara göre daha yüksek çıkmasının nedeni olarak üst sınıfların ilgilendiği konular ve dünyalarına giren farklı değerlerin etkisi düşünülebilir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Araştırmada elde edilen bulgulara göre cinsiyet açısından öğrencilerin çevre tutum ölçeğinden elde ettikleri puanlar arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Bu sonuç Kostova ve Atasoy'un 2008 yılında yaptıkları çalışmada cinsiyet değişkeninin kızlar lehine anlamlı farklılığını belirttikleri ayrıca Kollmuss ve Agyeman, 2002 yılında yaptıkları çalışmada belirttikleri çevre kirliliği konusunda kadınların erkeklere göre daha fazla duyarlı olduklarını dile getirdikleri sonuç ile uyuşmamaktadır. Araştırma yapılan okullarda çevre kulübü çalışmalarının genellikle okul içinde gerçekleştirildiği tespit edilmiştir.

Öğretmenlerin bu konudaki çalışmalarının daha özverili takip edebilmesi için Erten (2004)'in de belirttiği gibi hizmetiçi programlarına daha çok yer verilmelidir.

Araştırmanın nitel ve nicel analiz sonuçları aşağıda maddeler halinde değerlendirilmiştir.

- 1- İlköğretim öğrencilerinin okudukları sınıflara göre çevreye yönelik tutumları arasında doğru bir orantı bulgusu görülmemektedir. Yani üst sınıflar çevre tutum ölçeğinden daha düşük puanlar elde ederken alt sınıflarda alınan toplam tutum puanlarının yüksekliği söz konusudur. Bu durumda çevre ile ilgili yapılacak çalışmaların özellikle 6. sınıf 7. ve 8. sınıflarda daha etkin gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bu sınıflara özgü okul dışı etkinliklere daha çok yer verilmelidir. Ayrıca bu yaş grubunun çevre sorunlarına ilgilerini çekmek amacı ile çeşitli yarışmalar, müzik içerikli dinamik aktiviteler yapılabilir.
- 2- 4. sınıf ve 5. sınıf seviyesinde çevre ile ilgili çalışmalarda okul bahçesi etkin olarak kullanılabilir. Öğrenciler bahçede ağaç dikmenin dışında çeşitli ürünler yetiştirebilirler. Bu somut çalışmalar onların çevreye yönelik algılarına paraleldir.
- 3- Nitel araştırma sonuçlarından da anlaşıldığı gibi öğrenciler özellikle okul dışı etkinliklere daha çok istekli olduklarını dile getirmişlerdir. İlköğretim okullarında, çeşitli ders içeriklerinde bulunan çevre sorunları ile ilgili kazanımların gerçekleşmesi için okul dışına çeşitli geziler düzenlenmelidir. Okullarda bu çalışmalarını çevre kulübü gerçekleştirebilir, yani tüm okulun gezi etkinliklerine katılması bu yolla sağlanabilir.
- 4- Okullarda çevre kulübü çalışmaları daha etkin hale getirilmelidir. İlköğretim okullarında kulüp etkinlikleri kapsamında çevre kulübü çalışmalarının verimli olabilmesi için öğretmenler ve öğrenciler kendi projelerini üretip uygulayabilirler.

- 5- Ülkemizde ders programlarında oldukça fazla çevre konuları bulunmaktadır. Bu konulardaki istenilen kazanımlarının gerçekleşmesinde için öğretmenlere büyük görev düşmektedir. Bu kapsamda öğretmenlere yönelik hizmet içi eğitimler düzenlenebilir. Bu çalışmalar sonucunda öğretmen güçlü bir mesajla öğrenme ortamında bulunurken, sınıf içi ve dışındaki çevresel sorumluluğun biçimlendirmesine önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.
- 6- Öğrenciler okul dışı ortamlardan da büyük ölçüde etkilenmektedir. Bu nedenle içinde ailelerin de bulunduğu çevreye yönelik büyük projelere ihtiyaç vardır. Medya ve diğer kuruluşların işbirliği ile daha olumlu sonuçlar ortaya çıkartacak çalışmaların yapılması gerekmektedir. Örneğin birçok üniversite ve Tübitak işbirliği ile yürütülen "Ekoloji Temelli Doğa Eğitimi" projesine ilköğretim öğretmenlerinin katılımı geniş boyutta gerçekleştirilebilir.

Kaynakça

- An Environmental Education Resource for Teachers [www.http://eelink.net](http://eelink.net) adresinden (Erişim tarihi haziran 2009)
- Anderson, L. W. (1988). Attitude Measurement: Attitudes and their Measurement. Educational Research Methodology, and Measurement: An International Handbook. New York: Pergamon Press.
- Christine,N. & Manning.R.(1997). Incorporating Environmental Behavior, Ethics, And Values Into Nonformal Environmental Education Programs *Journal of Enviromental Education Vol.28 /2*
- Christy, W. R. (1983). An Assessment Of The Effects Of Two Residential Camp Settings On Environmental Attitude Development. Dissertation Abstracts International, 44, 0282A.
- Doğan, M. (1997). Ulusal Çevre Eylem Planı Türkiye Çevre Vakfı
- Erten, S. (2004) Çevre Eğitimi Ve Çevre Bilinci Nedir, Çevre Eğitimi Nasıl Olmalıdır? Çevre ve İnsan Dergisi, Çevre ve Orman Bakanlığı Yayın Organı. Sayı 65/66. 2006/25 Ankara
- Gökçe, N. Kaya .E Aktay.S.Özden.M . (2007) . İlköğretim Öğrencilerinin Çevreye Yönelik Tutumları İlköğretim Online, 6(3), 452-468, <http://ilkogretim-online.org.tr> adresinden .
- Ham , S.H. & Sewing D.S. (1988) .Barriers to Enviromental Education , Journal of Enviromental Education 19(2):17-24
- Kivien , O. Ristela P. (2003) From Constructivism to a Pragmatist Conception of Learning Oxford Review of Education, Carfax Publishing Vol. 29, No. 3, From Constructivism to a Pragmatist Conception of Learning
- Kollmuss, A. & Agyeman, J. (2002), Mind the Gap: Why Do People Act Environmentally And What Are The Barriers To Pro-Environmental Behavior? Environmental Education Research, Vol. 8, No. 3, 239-260 U.S.A
- Kostova, Z. ve Atasoy, E. (2008), Methods Of Successful Learning In Environmental Education Eğitimde Kuram Ve Uygulama , 4 (1):49-78
- Malone, K&. Tranter P (2003), Children's Environmental Learning and the Use, Design and Management of Schoolgrounds Children, Youth and Environments Vol 13, No.2
- May, Theodore S. (2000) , Elements of Success in Environmental Education through Practitioner Eyes, Journal of Environmental Education, v31 n3 (4-11)
- Mc.Crea E.J.(2006) . The Roots Of Enviromental Education How the Past Sports the Future EETAP(Enviromental Education Training Partnership) url bağlantı :www.naaee.org/about-naaee/history-final-3-15-06.pdf adresinden (giriş tarihi Haziran 2009)

- Oulton R. & Scott A.H William (1998) . A Realistic Model For Educating the Environmentally Educating Teacher Environmental Education In The 21st Century: Theory, Practice, Progress And Promise sf 267.
- Rickinson M.(2001) ,Learners And Learning In Environmental Education: A Critical Review Of The Evidence Environmental Education Research; Vol. 7 Issue 3, 207-320,
- Shepard, C. L. ve Speelman, L. R. (1986). Affecting Environmental Attitudes Through Outdoor Education. The Journal of Environmental Education, 17(2), 20-25.
- Shuman, D. K., & Ham, S. H. (1997). Toward a theory of commitment to environmental education teaching. The Journal of Environmental Education. 28(21) 25-32.
- Smith, M.B., 1947. The Persoml Setting of Public Opinions: A Study of Attitudes Toward Russia.
- Şama, E.(2003).Öğretmen adaylarının Çevreye Yönelik Tutumları G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi Cit 23 sayı 2 .99-110)
- Thurstone, L.L. (1931). The Measurement of social Attitudes. In Fishbein, M. (Ed); 1967: Attitude Theory and Measurement. New York: John Wiley and Sons, Inc.
- Tosunoğlu, C. . (1993.). A Study on the Dimensions and Determinants of Environmental Attitudes Yayınlanmamış Doktora Tezi Ankara,
- White. R (2004)Young Children's Relationship With Nature:Its Importance To Children's Development & The Earth's Future www.whitehutchinson.com/children/.../childrennature.shtml
- White. R, V.L Stoecklin (1998) New Children's Outdoor Play & Learning Environments: Returning to Nature Early Childhood News
- www.oecd.org, Green At Fifteen? How 15-Year-Olds Perform İn Environmental Science And Geoscience İn PISA 2006 document/22/0,3343,en_32252351_32236191_42466966_1_1_1_1,00.html - 20k (Giriş tarihi Mayıs 2009)
- www.unesco.org. Highlights From Education At A Glance 2008 (Giriş tarihi Mayıs 2009)
- Yıldırım.A. ve Şimşek H.(2006) Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri Seçkin Yayınları Ankara